

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden küldemény a szerkesztőség czíme alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

ELŐFIZETESI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DIJA: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője RÓZSA SÁNDOR főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

A kongruácska.

A lelkészi fizetések országos rendezésének fontos ügye, úgy látszik, eléggé felszínre került. Nyilatkoztak róla kormány széken ülő államférfiak; tanácskoztak egyházhatósági gyűlések; cikkeztek egyházi és politikai lapok; s haza-szerte hangzik a közóhajtás, mely elől kitérni a törvényhozásnak nem igen lehet.

A római és görög katolikus alsó papság is panaszkodik, hogy jelenlegi kongruája, a mai kor igényeihez képest, nem elegendő. A protestánsok sem hallgathatják el, hogy törvényadta jogaik érvényesítésére érkezett immár a teljes idő, mert lelkészeik, tanítóik és kisebb egyházaik a szó igazi értelmében nyomorognak, úgy hogy eddigi állapotukban nem bírják magukat tovább fentartani.

Előkészületek is történtek, melyekből sejt-hetjük, hogy a kormány komolyan foglalkozik ezzel az ügygyel. Az elintéztetés ideje nincs nagyon messze. Sőt sokkal hamarabb bekövetkezhetik, mint gondolnók, hogy a róm. és gör. kath. papság kapni fog *felemelt kongruát*, azaz eddigi fizetéséhez az eddiginél nagyobb pótlékot; a protestánsokat ellenben elhallgattatják egy kis állami segélyemeléssel, a mi bizony csak *kongruácska* lesz.

Honnan e sejtelem? Mindjárt elmondom. Sőt hozzá teszem, hogy szeretném, ha a tények majd megezáfolnának. De sok jelenség arra mutat, hogy reményeink virágaiból már eddig is sok elhervadt gyümölcstelenül. Tavasszal még a kongruáról írtam. Most itt a tél; alant jár a nap is; felhők borítják arczatját; nem futhatok hát délibáb után; kis lámpa mellett a *kongruácskáról* próbálok írni.

Nem csupán onnan indulok ki, hogy a mi egyházi jogaink alapját képező békekötések ma

már szóba sem igen jönnek talán sehol, s az 1848-iki XX. törvényczikknek nem *tartalma*, hanem csak *szelleme* lebeg azok ajkán, a kiktől a nemzet ígéretének komoly beváltását várhatnók. A *szellemektől* pedig, mióta látom, hogy a biborszín varázsa mellett a középkor sötét árnyait, meg a *Pázmány szellemét* is elő tudják idézni a nélkül, hogy a korszellem fényes alakja ellenök állna, nekünk szegény református magyar papoknak e hazában okunk van félni.

Nem is csak a felett aggódom, hogy noha a hivatolt törvény szelleme teljes vallási egyenlőségről és viszonyosságról szól: mégis olyan tervezetéseket hallunk, olvasunk, melyek szerint az *egyenlőség* szóba sem jön, hanem a protestánsok legégetőbb szükségletei bizonyos *állami dotációval* fedeztetnének, a mi aztán a klerikális párt retortájában *szubvenzióvá* zsugorodhatik; a magas klérus pedig immár ünnepélyes ígéretet nyert a felől, hogy az alapok és alapítványok jogi természetét bolygatni esze ágában sem lesz senkinek. Megszoktuk már, hogy a szegény református magyar köszönje meg, ha él e hazában, de élete fentartásárcél csak ősei örökségének idegen kézen hagyása mellett önerejéből gondoskodják.

Hanem a miatt száll szívemre az aggasztó gondnak egész sulya, hogy az országos református egyház szükségleteit maga a református konvent úgy ismertette meg a kormánynyal, mintha azokat vagy ő maga sem ismerné, vagy nem akarná egész rideg valóságukban felmutatni. Hiszen kérem, az a 408,435 frtocska, a mit a lelkészi fizetések javítására számításba vettek, kongruácskának is csekélység a nyomorúság nagyságához képest. Ez a segítség csak olyan lenne, mint a lázas nehéz betegnek egy kis homeopathikus kásaszem, mely a beteg jóakaró környezete előtt úgy tűnhetik fel, mint láz-

csillapító, holott tulajdonképen az alapos orvoslás mellőzésének, s a forró láz fokozódásának lett eszközlője.

A református papságnak ugyanis nemcsak az a baja a kis ekkleziákban, hogy fizetése kevés, hanem különösen az a borzasztó, hogy azt a keveset se bírja többé beszolgáltatni az elszegényedett földművelő nép. Ha tehát most ezzel a kis kongruácskával a jelenlegi fizetéseket megpótolják, de a fizető egyháztagnak elviselhetlenné vált terhén nem könnyítenek: úgy járnak, mint a ki az ócska köntösre új foltot varr, melynek a szakadozó félben levő szövet még a varrásnál utána foszlik. Mert az új állami terhekkel s a régi egyházi tartozásokkal túlterhelt nép nem fogja birni beszolgáltatni az úgynevezett paphért, s a szegény lelkész fizetése ezután is *kevés, panaszos, bizonytalan és aránytalan* lesz.

Kevés, mert a mai korban már egy gymnasiumot sem végzett egyszerű falusi körjegyző jövedelme is túlhaladja az ezer forintot. Am a református papnak az érettségi vizsgálaton túl még el kell végezni négy évi akadémiái tanfolyamot; le kell tenni két vizsgálatot; káplánkodni kell öt-hat évig; meg kell tanulni három-négy nyelvet; némelyik külföldi egyetemeken is jár és ha bejut egy kis faluba: érje meg úgy-e 400—500 frttal? érje meg most is, mikor a magyar hegemonia, vallásszabadság s a liberális eszmék győzedelmi éneke hangzik? Pedig, úgy látszik, nem lesz másképen, mert tegyük fel, hogy papiroson levő jövedelmét a *doláczió* 800 forintra kiegészíti: vajjon nem apad-e le a valóságban ez a csekély kis jövedelem úgy, hogy a kettő együtt se tesz ki többet 500 frtnál? Annyi bizonyos, hogy a nép így fog okoskodni: „kap már a mi tiszteletes urunk az *álmokasszából* eleget, nincs rászorulva a mi keserves keresetünkre“; s így okoskodva, vagy nem fizet, vagy panaszsza adja, a mit ad, s a szegény pap sovány kenyere az eddiginél még panaszosabbá válik. Tessék aztán neki indulni a belmissió nagy munkájának! felfogni a szegények ügyét! holott ő maga nemcsak a szegénység gondjaival küzd, hanem panaszos, átkos kenyeret eszik.

Panaszos fizetésére ma már az ökörhajtó béres se igen szolgál. Ha felpanaszolja neki a gazdája, a mit megígért: más gazdát keres. Csak a református lelkész és tanító kénytelen könyekkel sózott és panaszsza paprikázott sovány kenyeret enni ma is. *Dicsőfi* kartársunk Debreczenben tavaly, a reformáció emléknapiján, igen szépen predikálta, hogy mi papok csak Isten szolgálai vagyunk; ámde a falusi ember

nem úgy tudja, hanem így beszél: „szógám nekem a tiszteletes úr, mert én fizetem.“ És csakugyan ő fizeti, még pedig kéztől közvetlenül: mert ő méri ki neki a búzát, tengerit, árpát, zabot, csakúgy mint a csordás, gulyás, csikós, kondás konvenczióját, meg a „helység kalapácsá“-ét. Isten boeassa meg, kartársaim se vegyék zokon, de leírom, hadd maradjon emlékezetben, hogy fülemmel hallotta a, mikor a kovács-czigány a pap szemetes búzáját látva, így szólott: „Bizony, kedves tiszteletes uram, ilyenekkel fizetnek *itt nekünk* és még ezt is felpanaszolják.“ Am a kovácsnak jobb dolga volt, mert elmehetett más esztendőre más faluba; de a papot szent hivatala oda kötötte továbbra is.

Bizonytalan is a mostani papi fizetés. Mert ki tudja azt kiszámítani: terem-e jövő esztendőre a föld? Ereszt-e a kereszt? Lesz-e legalább valamirevaló ára a búzának, rozsnak, zabnak, tengerinek? Nem adja-e el egyik vagy másik bérfizető gazda az ökrét, lovát, házát vagy földjét? Nem szántják-e fel a kaszálókat? Nem eszi-e meg a filoxera a szőlőt? stb. Mind oly kérdés, melyre halandó ember előre nem felelhet. Pedig a lelkészi jövedelem mennyisége és minősége ilyenektől függ. Sőt vannak egyéb kérdések is. Pl. az én legelső lelkészi díjlevelemnek Tivadarban ilyen pontja volt: „A kinek járó marhája van, vagy ha nincs is, de lehetne, ad egy papi szekér szénát.“ Tessék erre költség-előirányzatot készíteni! Hiszen még az is kérdésbe jöhet: Vajjon melyik a *járó* marha? melyik a „*papi*“ szekér széna? stb. Ilyenek miatt szoktak származni a lelkész és hívei közt a surlódások. És a szegény pap nem tehet úgy, mint egykoron az apostolok, hogy menjen más-hová hirdetni az Isten ígését, mert a hova menni szeretne, ott már egy másik kollegája él, kinek aránytalanul jobban foly dolga.

Aránytalanságot talál az ember más pályán is; de valamelyes fokozatok a fizetésre mégis léteznek. Szorgalom, tehetség, szolgálati idő s több eféle tekintetbe jön. Nálunk ilyen nincs. Itt az aránytalanság a rendszer. Rangfokozati különbséget nem ismerünk; de fizetésbeli, oh azt igen. Képzettségünk, vagy legalább képessétségünk egyenlő, de jövedelmünk aránytalanul különböző. Lehet egyiknek 3—4 ezer forint jövedelme, másiknak 3—4 száz. És nem azért, mintha rászolgált volna, hanem csak úgy történetesen. A jó Isten kit ide rendelt, kit amoda. A kisebb ekkleziákban szolgáló hű sáfárokat megnyugtathatta az az öntudat, hogy a magyar hazának tettek szolgálatot, mikor kis nyájukat nehéz időkben összetartották, s elszé-

ledezni, idegen nemzetiség közé beolvadni nem engedték.

Igen, de most már ezt a küzdelmet nem folytathatják. A régi ellenség nem fegyverrel, hanem pénzzel hódít; és pedig éppen a magyar államtól nyert pénzzel, hatalommal és dicsőséggel. Mi fog történni? Itt a nagybányai egyházmegyében előre látjuk, s az egyházkerületnek meg is irtuk. Még most buzog az ősi hit forrása; még kezünkben vannak iskoláink; még büszke rá a nép, hogy ő magyar. Ma még nem késő a segítség. Holnap ki tudja? Tanítókat már most se kapunk. Ide s tova lelkészek se akadnak. Az új theologiai fakultáson, vagy majd a leendő egyetemen kényelemhez szoktatott ifjak nem fognak ide jönni nyomorogni. Jön a jezsuita. Jön az apácza. Az oláh papok már itt vannak. A többi önként következik. A pásztor nélküli kis nyájak elszélednek vagy beolvadnak az oláhság nagy tömegébe, mint a mult század elején történt.

A *kongruácska* nem lesz elég mentő eszköznek. Erre nézve én így számítok. Kapott eddig államsegély czímén az összes magyar református egyház 65 ezer, legközelebb 100 ezer frtot. Ebből a mi egyházmegyénknek jutott szétosztásra 500 frt. A kongruácska vagy *dotáció* a konvent fölterjesztése szerint lenne 408,435 frt; vesszük kerek számban 500 ezernek. Jutna belőle az eddigi arányban a nagybánya egyházmegye 42 lelkésze, 51 tanítója, 47 szegény egyháza segítségére ötszöröse az eddiginek, tehát 2500 frt. Segíthetnénk vele vagy 10 lelkészt 250 frtjával, vagy 25-öt 100 frtjával; de hát a többi? hát a tanítók? hát az egyházak? Azokkal tovább ne törődjünk?....

Az oláh papok csak itt a mi kis vidékünkön, csak magától a nagybányai magyar királyi adóhivataltól felvesznek évenként negyvenen 6521 frt 38 krt *kongrua* gyanánt. S mégis emelni fogják kongruájokat, holott népok folyton szaporodnak, s misepénzök, temetési stólájuk rengeteg.

Sem osztó igazság, sem hazafiság, sem humanizmus nem engedheti, hogy az 1848-ik évi XX. törvényczikk szelleme így elferdítették. Vagy segítse az állam a felekezeteiket egyenlően, vagy vonja el a segedelmet mindeniktől. Miért akar éppen a leghűbb hazafiaknak csak kongruácskát adni, holott a Róma és Bukarest felé gravitálóknak bő kongruát ad? sőt ezen felül a roppant kiterjedésű nagy birtokokat kezökben hagyja! Az ágostai evangélikus testvérek ki is számítottak, mennyi lenne az illő kongrua? Nekiek 1.320,000 frt, nekünk ehez az arányhoz 2.640,000. Ez felelne meg a 235

millió értékű, katolikus czélokra jövedelmező állami vagyonnak. Még akkor is mi lennénk hátrányban, mert nevelésügyi költségekre a mi egyházunk többet fordít. Ezt kellene hát követelnünk.

A katolikus érdekek iránt elfogultaknak pedig jó lenne megfontolnunk egy kérdést. Nevezetesen: vajjon mi az oka, hogy Szent István fej- és jószágvesztés terhe alatt kényszerítette, nagy jószágok adományozásával kecsegtette a magyarokat a római hitre, mégis századok kellettek rá, míg elfogadták? a reformációt ellenben senki se parancsolta sőt két király fej- és jószágvesztéssel tilalmazta, követőit elevenen való megégetéssel fenyegette: mégis elterjedt hazaszerte néhány rövid évtized alatt?..... A felelet igen könnyű rá. Azért, mert amazt idegenek, idegen nyelven, idegen érdekek szolgálatában terjesztették; emezt pedig magyar hazafiak, magyar nyelven, magyar hazaszeretet által lelkesítette hirdették, hirdetik és hirdetik, hacsak a magyar természetet megváltoztatni nem sikerül.

Gergely Károly.

Népiskolai reform.

A klerikális sajtó megriadt és fujja a véstrombitát, látván a kolozsvári fakultás ünnepélyes megnyitását. Vészkiáltása rémlátományokkal népesíti meg a farizeusi könnyű agyakat és már kolozsvári prot. egyetemről beszélnek ott, hol kezdetnek kezdetén is alig vagyunk. Mindez azonban nekünk csak azt jelzi, mennyire elszakott az ellenlábás világ a mi öntudatos szervekedésünktől és hogy mily régen nem tudunk valami olyat produkálni, melynek hatása megtetszett volna egész egyházi életünkön!?

Csak egy pontocska emelkedett ki kevéssé a református egyház sík területén, egyetlen bástyafalacska a magyar református társadalom keleti kapujánál; de mit mondanának majd akkor, ha látnák, *hogyan egy teljesen átgondolt iskolapolitika vezérlete alatt miként nyer egységes szervezetet egész iskolai életünk? miként kerül ismét nemcsak külsőleg, de — a mi fő — bensőleg és lényegében magyar református vezetés alá összes nép-oktatásunk?*

Oh, még akkor hangzanának csak a jérikói trombiták, s még csak akkor lenne okunk örülni ez általános vészjelzéseknek!

Pedig ennek be kell következni nemsokára.

Az idő és körülmények kényszerítő hatalma erőszakkal is oda fognak minket szorítani, hogy ha miénk az iskola, vállainkra nehezedik terhe; hogy ha hangoztatjuk, sőt kodifikáljuk is, miszerint: *az iskolák az egyház testéhez tartoznak*; ha elismerjük, hogy a népiskola nemzeti és népműveltségi feladata mellett egyházi missiót is teljesít: akkor nagyobb gondunknak kell arra lenni, hogy iskoláink valóban református iskolák is legyenek, s életök hova-tovább inkább összeforjjon az anyának, az egyháznak életével.

Erre pedig első lépés az egységes szervezet.

A magyar református egyház újabb időben mindig az egység felé törekedett, hiszen nemcsak a lélek, az egyenlő hitelv, az egy alapon álló autonomia követelték ezt; hanem a megváltozott világrendnek külső arculatja, az új kornak jelszava: *egyesíteni a szétszórtan működő erőket*, szorította, törvényszerű ráhatással kényszerítette ide az egyházat.

Az egység utáni vágyakozással nézett egyház-társadalmunk az első zsinat elé és az egység nagy elvét mondta ki ez a tiszteletreméltó testület, midőn egy törvény alapjára helyezte az egész magyar református világot. Ezen egység alapján és külső keretei közt ült össze és tanácskozott tovább a mi értünkre tartott második zsinat is, melynek nagy alkotásai közé tartoznak a debreczeni egyetem és a kolozsvári theol. fakultás eszméjének megtestesülése. Szép és maradandó nyoma a mi társadalmunk előrelépésének; de ne higgyük, hogy az egység teljesen be lett fejezve, hogy már most csakugyan egyek vagyunk akár a kormányzási formát, akár — különösen — a köztelherviselést vagy magát a törekvés egész vonalát tekintve; hogy egyek vagyunk szívben, lélekben és gondolkodásban.

Nem, — a mi egységünk még sok kívánni valót hagy maga után!

És sehol sem mutatkoznak a hiányok oly szembe-szökőleg, sehol sem tapasztaljuk a desorganisationak, a tetszés szerinti vezetésnek oly elszomorító képét, mint az iskola működésének, különösen a népoktatás intézményének egész vonalán.

A népoktatást mindkét zsinat kevés figyelemben részesítette. Az első opportunitási tekintetből nem kívánt vele rendszeresen foglalkozni; a második szintén félve nyúlt hozzá, csak kerülgette a dolog lényegét, hagyta menni az egészet a régi csapáson: de annyit mégis tett, hogy megbízta a konventet egy általános (egyetemes) szervezet kidolgozásával.

Nem történt hát mindezeidig semmi népoktatásunk gyökeres rendezésére. Beállottunk a „nagy várakozóknak” s lestük a jó szerencsét, hogy mikor veszi már le vállainkról az állam oktatási terheinket? és az bizony sokak előtt tekintetbe sem jött, hogy ugyanakkor majd dobra kerül nemcsak az ősi jog, melyért némely nyakas idealisták annyit túrtak és szenvedtek; hanem a fenntartási alap egy jó része is, melyet „iskolavagyon” czimen majd szívesek lesznek rajtunk behajtani.

Hát biz az első, t. i. a várakozás — hiba volt, a második pedig bűn lenne, mert nálunk a tulajdonképeni iskolavagyon csekély valami lehet, melyet — mint már írák — a jövő eshetőségekre számolva, jó és üdvös dolog volna előre megállapítani.

Bármi történjék azonban a jövőben, nekünk a mával kell számolnunk. Népoktatásunk nem maradhat tovább azon a vontató kötélen, mely életét fojtogatja, hanem régi jellemét, öntudatos életműködését vissza kell adni és az új idők szelleméhez alkalmazni az által, *hogy egységes és szakszerű vezetést biztosítsunk számára.*

Ezt az egységes vezetést — reméljük — megteremti most a konvent, vagy legalább megtalálja annak módját, hogy miképen tegyünk népoktatási működésünket életrevalóvá, versenyképessé és mindenekfelett a magyar nemzeti vonás elsőse mellett, — református jellegűvé?

Azt hiszem, a legközelebbi idők sokat meggyőztek még a „várakozók” közül is arról, hogy nem a mi dolgunk és feladatunk folyton-folyvást ajánlgatni az oktatás államosítását; nem a mi dolgunk e tekintetben szerelmes pillantások közt kaczerkoldni az államhatalommal; hanem kötelességünk dolgozni, tenni és szer-

vezkedni; kötelességünk az ősök szent örökségéhez fiúi kegyelettel ragaszkodni.

Mit várnak még azok, kik az autonomiát holmi uraságoktól levetendő ócska ruhának tekintették, — mit várnak az elhangzott kormány-nyilatkozatok után, midőn már nemcsak azt hallják, hogy az illetékes intézőnek nem „ideája” az iskolák államosítása, hanem hogy reá nézve és a körülmények szerint az „teljes lehetetlen” is?

Avagy a társadalmi és politikai élet alakulását tekintik olyannak, mely erős vitorlakkal evez az oktatás államosítása felé?... Bizony ott most nem találunk erre nézve semmi biztató jelt. A katolikus egyház soha sem hangsúlyozta annyiszor és oly erősen, hogy az iskolákat az egyház kezében kell megtartani és a hol csak szükséges, újakat állítani, — mint most ez új korszakban; és ki tagadhatná, hogy a politikai tényezők mindent kerülnek ma, a mivel a hatalmas klérus érzékenységét újabban is megsérthetnék?

Csak nem leszünk oly okatlanok, hogy mi önként mondjunk most le iskoláinkról?... Egy ismeretlen jövő sok teendőt, erős küzdelmet akaszt nyakunkba s ez a küzdelem minden meglevő erőnket igényli, iskoláink közreműködését sem nélkülözheti.

Azonban a mostani szervezet mellett és annyiféle vezetés alatt népoktatásunk nem felelhet meg a hozzájuk kötött várakozásnak. Észlelnünk kell már most azt a református iskolapolitikát, mely a messze jövőben biztosan látja a kitűzött célt és ezen cél elérése végett egységes szervezet alapján remegés nélkül vezet egész népoktatásunk menetét.

Ez az egységes szervezet természetesen reformokat kíván főben és tagokban.

És ezek a reformok mindjárt a *tanítóképzésnél veszik kezdetüket.*

Nem tagadtam soha, hogy, a mi tanítóképzésünk akár a tanerőket, akár az általános képzés színvonalát tekintve meg üti a kívánt mértéket, s hogy ne volna versenyképes a hasonczélú és más jellegű képzőkkel a mi tanítóképzőnk is; csakhogy míg más jellegű intézeteknél elég a képzésnek általános és sablonszerűleg megállapított színvonala; addig nálunk, a mi céljainkat tekintve ez nem minden, miután az egyetemes törekvések mellett egy más, az egyházi élet kívánalmait is ki kell elégítenünk. És jó lélekkel kérdezem: nem kétkedve sem az erőben, sem a jó és tiszta szándékban. Vajjon öntudatos tervszerűséggel megtörtént-e minden a mivel a kívánalmak kielégítését komoly figyelemre méltatnánk?

Az a huszonhét év, mely az új népoktatási törvény megalkotása óta felettünk elrepült, nagy határyomokat nem mutat tanítóképzésünk életében. Haladtunk mi is körülbelől úgy és annyit, mint mások, mert a fejlődés feltételei meg voltak s azokat hátunk megé nem hanyaghattuk; de a mi tanítóképzőnk benső életét illeti, az nem lett egyházasabb, nem lett melegebb és nem vált a református egyház oly tenyészítő ágyává, honnan — tisztelet a kivételeknek, — hű, áldozatkész és komoly megfontolással az ősi intézményekhez ragaszkodó bajnokai kerültek volna ki a református érdekeknek. Nem is csoda, az ideiglenesség kísértete itt is hátunkon ült s megzsibbasztá erélyünket, szűkebb mederre szorítá tevékenységünket.

Azt hittük: a református czim, bibliai történetek, vallástudomány tanítása elegendők arra, hogy teljesen átgyurják a félig még gyermek-iffjú lelkét épen abban

a korban, mikor legkönnyebben vesz mindent, s gunyt üzni hajlandó szokszor még a szent dolgokkal is.

Ez a hitünk, vagy inkább vélekedésünk — ugy gondolom — meglehetősen meggyengült ma, midőn a gyakorlati életben látjuk működni azt a nemzedéket, mely az említett rendszer kezéből kikerült. A nélkül, hogy az egyház és annak intézményei ellen való állás-foglalással gyanusitanám, vagy épen vádolnám a reform. tanítóságot, mint sokan merészen és meggondolatlanul cselekszik ezt; bátrah állíthatom, hogy bizonyos lágy-melegség, olyan nembánomságféle uralja ott kevés kivétellel a lelkeket. És ennek a magatartásnak gyökere visszanyulik a képző intézeti nevelés küszöbéig; mert hiszen nem olyan erős hittel, a mult hagyományain alapuló tántoríthatlan meggyőződéssel lépték át azt a küszöböt, hogy abból a hitből és meggyőződésből ne csak továbbra is táplálkozzanak, hanem minden körülmények közt erőt merítsenek a kívülről jövő hatások legyőzésére is.

E szerint a gyakorlati élet arra tanít, hogy a képzésnél rendszerváltozásra van szükségünk.

A növendékeket alaposabb előkészület után szabad a képzőbe felvenni. *Hat gimn. vagy reáliskolai tanulmány legyen az előkészület alapja. Hagyassék meg e mellett a szabad előkészület is a feltűnő tehetségnek és szorgalomnak; de a felvétel általános értékű vizsgához költessék.*

Tudom, hogy erre első ellenvétes az, miszerint így sincs már, ugy pedig épen nem leend növendéke az intézetnek; ámde ha rendszer-változásról beszélünk, a fizetésnek is más rendűnek kell lenni s akkor eloszlik ez az előleges aggodalom.

A képzésnél az egyházi elemnek, mint biblia, hit-és erkölctan, egyh. történet, egyházi ének és zene, az eddiginél nagyobb súlylyal kell a mérlegbe esnie. A nevelésnél pedig az internatusi intézmény tanár és tanítvány közti szeretetteljes érintkezésben, szigorú, de azért atyai felügyeletben, nemesebb erkölcsi és lelki élvezetek nyújtásában találja meg kimagasló pontjait.

Ezen cél elérésére szolgálának — mint egy más helyen már egyszer említém — a *társalgó és olvasó termek*, hol esténként bizonyos időben és egy-egy tanár jelenléte mellett némely szaktárgyak, vagy más a társadalomban (nem politikai) felmerült humanitarius, egyházkormányzati vagy akár gazdasági és kertészeti kérdések szabad beszélgetés vagy épen vita tárgyává lennének. Ugyanezen helyeken néha szavallati, ének és zene estélyek is rendeztetnének s általában az illem és a társadalmi érintkezés finomultabb elvei kifejezésre jutnanak, megszokott és kedvelt dolgokká válnának.

Természetes, hogy ezen termek és ezek alapján eszközölt együttes nevelés lenne temetője azon ősi idegenkedésnek, sokszor gyűlöletnek is, mely lelkészek és tanítók fején, mint régi átok ül, mert hiszen ezen termekben együtt fogna összegyűlni mindkét rendbeli ifjuság s a gyakoribb érintkezés, egymásnak a munka terén megismerése, meghozná a kölcsönös tiszteletet és becsülést s a munka által nemesülő lélek elzárna erős akarattal útját egyfelől az irigységnek, másfelől a lenézésnek vagy épen megvetésnek.

Gondolkozunk. Szerintem különösen ez a két főszempont az, melyet a tanítóképzésünknel figyelembe kell vennünk, s így a *régit egy komoly és minden oldalra ható rendszerrel helyettesíteniünk.*

En ennyit érzek és tudok. Más, ki nálam nagyobb és bölcsőbb; találjon ki ennél sokkal okosabbat és bölcsőbbet, s akkor meg lesz az én lelkemnek gyönyörűsége.

Krassó, 1895. deczember 1. Sinka Lajos.

TANÜGY.

A magyar közjog tanításáról.

Irta: *Dr. Horváth Ödön*, egyet. m. tanár, az eperjesi jogakadémia dékánja.

II.

További feladatunk a magyar közjog tanításánál és tanulmányozásánál az is, hogy *azt megfelelő módon tudjuk elhatárolni egyik legfontosabb segéd tudományától: a jog- és alkotmány-történelemtől.* Ez az a feladat, a mely — különösen régebbi közjogi íróink részéről — igen kevés figyelemben részesült s a melynek mellőzése szintén csak megnehezíti tudományunk megfelelő művelését. Ez az a feladat, a melynek szorosabb figyelembe részesítése ösztönözte főképen dr. *Fésüs Gy.*-t is arra, hogy *Korbuly* régibb kézikönyvét átdolgozza és sajtó alá rendezze (V. ö. Magyarország közjoga. Bpest. 1884. Előszó), ez az, a melynek tisztázására érdekes megjegyzéseket olvashatunk dr. *Nagy E.* kézikönyvének (Magyarország közjoga) első kiadásához írott előszavában, azt mondván, hogy: „az államjog tárgyalásánál az u. n. történeti módszer kizárólagos alkalmazása nem megfelelő már;” s ez az, a melyre vonatkozólag azt mondja dr. *Concha Gy.* (Közjog és magyar közjog. Bpest. 3. 1.), hogy helyesen kitűzött cél az, melynél fogva közjogunkat megakarjuk tisztítani a fölösleges történelmi sallangtól s azt jogi szakmaként kívánjuk tárgyalni. Ennek az álláspontnak alapján igyekszik dr. *Horváth J.* is tárgyalni, közjogi irodalmunk terén legutóbb megjelent művét (A magyar királyság közjoga. Bpest. 1894.), a mikor a sulyt első sorban és főképen az alkotmányunk ujjaébredésével kezdődő korszakra fordítja, ezt az irányát következetesen megtartván „Adalékok a magyar közjog egynemely megtámadott tételeinek megvilágítására” című művében is, a melyben a régi alkotmányjogi intézmények magyarázásánál is kiválóan az új országgyűléseken tett fontosabb nyilatkozatokat veszi alapul.

Kétségtelen mindenki előtt, a ki alkotmányunk nagy épületét ismeri, az, hogy a magyar közjog tanítását történeti alapon kell eszközölni, mert alkotmányunk történeti alkotmány, a mely ezred éves fejlődésen menvén keresztül: ugy tűnhetik fel előttünk, mint nemzeti fennállásunknak, ezer év megpróbáltatásainak kített, szilárd védő bástyája, a melynek vésszel, viharral daczó falain a nemzet erélyes keze akkor eszközölt javításokat, újításokat, tatarozgatásokat, a mikor a felmerült szükség ezt elkerülhetetlenné tette. Vannak nagy számmal vannak közjogi elveink, a melyeknek a megértéséhez feltétlenül ismernünk kell azt a történeti háttért, a melyben ezek a szabályok alkotmányunkban be lettek fogadva, meg lettek állapítva, de a jog- és alkotmánytörténelmi anyagnak e tudomány tanításánál és tanulmányozásánál való felhasználása csakugyan ne legyen az okvetlenül szükségesnél nagyobb mértékben eszközölve, már csak azért sem, mivel ez elvonja a tért, az időt, a figyelmet a közjog tanulmányozásával járó tulajdonképeni feladat teljesítésétől.

De indokoltá teszi ennek az iránynak az érvényesülését az a körülmény is, hogy tanulmányi rendünkben a magyar alkotmány- és jogtörténet tanítása teljes figyelemben van részesítve, sőt a vizsgálati szabályzat ide vonatkozó rendelkezéseinek módosításával, az 1892. november 17-én 21,442. sz. a. kelt szabályrendelet hatályba lépése óta, az ennek a tudománynak tulajdonított jelentőség csak fokozva lett.

Nem kívánok itt behatóbban foglalkozni a jogtörténelem tanításának a kérdésével, a mely már többször szolgált fejtegetéseim tárgyául (V. ö. Jogi államvizsgálataink reformja. Bpest. 1892. 45. 1., Jogi oktatásügyünk néhány kérdéséről. Eperjes. 1893. 33. 39. 1.), csupán arra akarom olvasóim figyelmét ezuttal is irányozni, hogy mennyire helyesen van beillesztve jogi tanintézetünk tanrendjébe ennek a tudománynak a tanítása, a mikor azt az első évi tanfolyamon tanítják, azzal a czéllal, hogy a haligatóknak netalán hiányos történeti ismeretei ki legyenek pótolva, hogy ők e tantárgy előadásának keretében is lehetőleg sok jogi és államtudományi alapfogalmat sajátíthassanak el s mindenek fölött: hogy a jogi- és állami élet legkülönbözőbb korszakbeli intézményeinek fejlődését ismervén meg, nyerjenek teljesen biztos alapot arra, hogy a tételes jogok tanulmányozásánál annál könnyebben haladhassanak előre.

Ilyképen maga a mi tanrendünk is teljesen felment bennünket attól, a mit egyéb okokból is meg nem felelőnek jeleztem, hogy a közjog tanításánál és tanulmányozásánál tulságosan nagy szerepet engedjünk és ilyen figyelmet szenteljünk a jog- és alkotmánytörténet szabályainak.

A fő törekvésnek ennek a feladatnak a megoldásánál bizonynyal annak kell lennie, hogy minél teljesebben mutathassuk be s minél inkább felkarolhassuk a magyar közjognak *jelenleg érvényben lévő, jelenleg élő anyagát.*

III.

A nem okvetlenül szükséges történeti- és jogtörténeti adatoknak ily módon eszközölt elhagyása csak lehetővé fogja tenni azt, hogy *inkább figyelmet szenteljünk a dogmatikai iránynak*, hogy a tanulmányozásunk tárgyát képező tudománynak adjuk meg igazán a tudományt egyedül megillető alakot és jelleget s ne tekintsük azt tisztán a tételes intézmények pusztá leírásával foglalkozó tannak, a mely, a milyen czélját tévesztett, épen olyan lelek-ölőn unalmas is volna.

Ez a szempont lebegvén előttünk: helyesen fogunk eljárni akkor, ha tárgyunk tanításánál tanulmányozásánál gondos figyelemben fogjuk részesíteni az *általános államjognak* a tanait, a melyek megannyi zsinór-mértékül szolgálhatnak a tételes szabályok és intézmények bírálatánál. Tapasztalásaim szerint, különös sikerrel lehet a téren az *összehasonlító-államjognak*, különösen pedig a szintén történeti alkotmánynyal bíró államok államjogának a tanait, mint a melyek nemcsak az általános jogi műveltség fokozása tekintetében mondhatók kiváló hatásuaknak, hanem az élő közjogi anyag tanulmányozásánál különösebb mértékben fokozhatják és tényleg fokozzák is a tanulmányozónak érdeklődését és ítélőképességét.

Tudom én azt nagyon jól, hogy ennek az iránynak a követelésénél van két igen veszedelmes pont, a melyen, — mint valódi Scyllán és Charybdisen, — könnyen törést szenvedhetünk; de ez nem készlet engemet arra, hogy ennek az iránynak a követelését általában ne tartsam tanácsosnak, hanem csak arra, hogy különösen kiemeljem és figyelembe ajánljam a lehető legnagyobb gondot és óvatosságot akkor, a mikor ezt az irányt követjük.

Az egyik veszedelmes pontot én abban látom, hogy az összehasonlító államjog figyelemben részesítésénél, a kellő gondosság mellőzésével, könnyen megtörténhetnék az, hogy a magyar közjog tanulmányozásánál esetleg elveszithetnők a biztosságot tudományunk fogalmainak és elveinek a felállítása és elsajátítása

tekintetében s talán megeshetnék az, hogy oda nem tartozó fogalmak és elvek foglalják el a tanulmányozónak felfogásában azt a helyet, a melyet épen a — mondhatnám — hamisítatlan magyar közjog elveinek kellene elfoglalniok; a második pedig az, hogy esetleg könnyen megtörténhetnék, miszerint ez a legnemzetibb tudomány, melynek elvei és szabályai ezredéves nemzeti életünk változatos körülményei és viszonyai között jegeczültek meg, a melyekben tehát az u. n. „nemzeti géniusz” igazán a leginkább jutott kifejezésre, elveszithetné azt, a mi valódi becsét és lefőbb vonzó-erejét, valamint legjellemzőbb vonását képezi, elveszithetné épen a nemzetiségnek ezt a himporát, ezt a színezetét. Szerencsére ez a két nehézség nem olyan, hogy ha az egyiket kikerülni akarjuk: szükségképen a másikkal vele járó hibába kellene beleesnünk, hanem mint mondám, olyan, a melyet a kellő gondtal és figyelemmel el lehet kerülni teljesen.

S ha már az összehasonlító államjog szabályainak az értékesítéséről röviden megemlékeztem, nem hagyhatom megemlítés nélkül a magyar közjog tanításával és tanulmányozásával foglalkozók előtt álló azt a feladatot sem, hogy a hazánkkal szoros közjogi kapcsolatban álló *Ausztriának az alkotmányjogát*, szintén figyelembe kell részesítenünk. A magyar közjoggal való foglalkozásnál azonnal meggyőződhetünk arról, hogy Ausztria alkotmányának a főbb elveivel teljesen tisztában kell sokszor lennünk, hogy oly annyira fontos közjogi kapcsolatunkat megérthessük s különösen, hogy az u. n. közös-ügyek természete, elintézési módja s az elintézésre hivatott szervek és ezek működése világos lehessen előttünk.

IV.

Mint említettem: igen fontosnak tartom azt, hogy tudományunk, annak tanítása, vagy tanulmányozása közben semmi esetre se legyen egy száraz tételes szabályok és intézmények adat-halmazának pusztá leírását tartalmazó tanképen feltüntetve, hanem hogy mindenütt az elevenítő szellem legyen az, a mire a súlyt szüntelen fektetve legyen s a minek a megértése és megértetése fő célunkat képezze. Ebből a szempontból különösen nagy horderejűnek tekintem azt, hogy tanításunk és tanulmányozásaink folyamán, újabb közjogi szabályaink tekintetéből, szakadatlanul beható figyelemre méltassuk a tanulmányozásnak azt a megbecsülhetetlenül fontos kincstárát, a mely *az országgyűlési irományokban* áll rendelkezésünkre.

Újabb törvényeink gondos indokolásai, a törvény javaslatokra vonatkozó bizottsági jelentések, az országgyűlési tárgyalások alkalmával mondott s a naplókban megörökített beszédek a törvényhozó számos olyan intenciójáról tájékozhatnak bennünket, a melyet a törvény szövegéből magából ki nem olvashatunk; sőt az országgyűlési tárgyalások szoros figyelemben részesítése a legmegfelelőbb felvilágosításokat nyújthatja magára törvényhozásunk működésére, tehát közjogunk egyik legfontosabb, legelsőbrangu kérdésére nézve.

A házszabályoknak, mint a magyar közjog egyik fontos írott forrásának, értelmezésénél és alkalmazásánál mily nagyon lényeges ismernünk országgyűlésünk illetékes házainak gyakorlatát? Sokszor egy-egy nyilatkozat, melyet az országgyűlésen tettek, lényeges útmutatást foglalhat magában arra nézve, hogy az ember a tanításnál, vagy a tanulmányozásnál milyen irányt kövessen? Így p. o. én felette fontosnak tartom s hallgatóim előtt is rendszeresen megszoktam említeni azt a nyilatkozatot, a melyet a képviselőház elnöke az 1888. február 29-én

tartott ülésben Steinacker Ödön beszédére tett, a ki az 1888. XIV. t. cz.-nek, mint törvényjavaslatnak, tárgyalása közben a hazánk és Ausztria között lévő viszonyt „reál unió“-nak mondotta, mire a ház elnöke, a háznak általános élénk helyeslése között ezt a nyilatkozatot tette: „Hogy mily kényes természetű dolgok a közjogi kifejezések, ezt illusztrálja épen az, hogy a ház ilyen élénk vitát folytat azok felett. Midőn a képviselő urak közül valaki oly kifejezést használ a parlamentben, mely a tényleges állapotoknak meg nem felel, ezt szó nélkül hagyni nem lehet. A mikor tehát a képviselő ur azt méltóztatott mondani, hogy a mostani viszonyok közt Magyarország ő felsége többi tartományaival *reál-unióban* van, kötelességemnek tartom megjegyezni, hogy ez az állítás *nem felel meg a közjogi helyzetnek*.” Én ezt a példaképen felhozott kijelentést, melyhez, mint említettem, általános helyesléssel az egész képviselőház hozzájárult, igen fontosnak és lényegesnek tartom az Ausztriához való viszony közjogi fejtegetése tekintetében.

Azok előtt, a kik országgyűlési irományainkban csak egyszer is lapozgattak, bizonyosan nem kell különösen kiemelni azokat az előnyöket, a melyek ezeknek a használatával vele járnak. Szerezzünk csak teljes tájékozódást ezekből az irományokból p. u. az 1874: XXXIII.-ik t. cz.-ről, az 1879: L.-ik t. cz.-ről, vagy még inkább egészen új törvényeink, p. u. a főrendiház reformjáról szóló 1885: VII.-ik, az országgyűlés ülészakánák kiterjesztéséről szóló 1886: I.-ső, a véderő alkotó részeiről szóló 1886: XX., 1889: VI., és 1890: V. törvényekről s meg fogunk győződni arról, hogy ezek a törvényhozási intézkedések teljes és igaz megvilágításban csak akkor fognak előttünk állani, ha azokat, keletkezésük stádiumain át, végleges megalkotásukig kísérjük figyelemmel, a mire nekünk az országgyűlési irányoknak tanulmányozása teljesen megfelelő módot nyújt. Magában véve a mentelmi jognak a kérdése is teljesen indokoltá tenné tanulmányozásaink e fő forrásával és alapjával szemben elfoglalt álláspontomat, mert tudjuk, hogy az illetékes házaknak e fontos kérdés tekintetében elfogadott elvileges megállapodásai s a gyakorlati esetekre hozott határozatai azok a külső jogforrások, a melyekből közjogunknak erre a kérdésre vonatkozó tanait meríthetjük.

(Vége köv.)

A középiskolai tanárok memoranduma.

(Folyt. és vége.)

A tanári kvalifikáció fokozására, a mi az 1880-iki reform által következett be, nagy szükség volt; de a mikor az előkészület, a követelmények emelése által egyuttal mintegy a többi egyetemi pályákkal egyenlő jelentőségre emelték a tanári pályát, arról elfeledkeztek, hogy a tanár munkájáért járó anyagi és erkölcsi javadalom is megfelelőleg fokoztassék.

Az 1883 évi középiskolai törvény a tanári létszám minimumát megállapítván, emelte a tanári szükségletet; azonkívül számos újabb középiskolát állítottak fel s épen oly sokat kiegészítettek. Mindezek hozzájárultak a tanárhiány fokozásához. Ezt először természetesen a felekezeti iskolák érezték meg, de 1890 óta érzi maga az állam is saját intézeteiben. E miatt mindig több oklevél nélkül való helyettes tanárt kellett alkalmazni; ezek száma 1889-ben 162, 1894-ben pedig már 253 volt, akkor az egész tanári létszámnak 8³/₃, most 12³/₃-ka.

Kiemeli a memorandum azt is, hogy e számbeli fogyatkozással együtt jár a minőség romlása. Mert a

törvény kimondja ugyan az öt évi előkészületet a tanári pályára, de a valóságban csak 2—3 éves a kursus a legtöbb tanárjelöltnél, mert a kezdő tanárjelöltet kénytelenek az iskolafentartók az üres tanszékekre vinni az egyetem padjairól. Ehez járul az, hogy a tanárvizsgáló bizottság is kénytelen leszállítani ily körülmények közt a vizsgálat mértékét. A tanári osztálynak az a szociális romlása, mely a tanárhiányban jelentkezik, s a mi minden tanárképzést lehetlenné tesz, sokkal nagyobb baja a középiskolai tanárságnak, mint a tanárképzés hiányossága.

A memorandum negyedik része tüzetesebben foglalkozik a bajoknak azon már érintett forrásával, hogy a tanári állással járó csekély anyagi és erkölcsi előnyök miatt a módosabb családok gyermekei kerülnek e pályát. Nem zárkózik el ugyan a memorandum azon áldásos következmények elismerése elől, melyek abból származnak, hogy a papi és tanári pálya az majdnem mindenütt így nálunk is, melyen az alsóbb osztály gyermekei fölfelé törhetnek. Minden ily család, melynek fiából pap vagy tanár lesz, maga is részesül e hivatás fényében, maga is emelkedik; s a papi s tanári pálya ez uton táplálkozhatik a nemzet romlatlan őszerejéből, frissítheti föl a nemzet szellemi életét, létesíthet benső kapcsolatot a műveltek felső régiói és a nép között. De hogy oly túlnyomó nagy számmal lépnek a szegényebb osztályokból valók erre a pályára, még sem mutat egészséges vérkeringésre a nemzet társadalmi életében. Kerülnek a jobbmódú előkelő családok gyermekei e pályát, mert nem nyújt sem kellő dísz. sem kellő anyagi ellátást, sem kilátást és tekintélyt. Hiszen ujabban a szegények is kerülnek!

Ez pedig baj. Legfőbb baj épen a szegénység, mely elkíséri a tanárt a bölcsőtől sirjáig. Szegénységben nő fel, szegénység miatt akadályozva van még a kellő képzettség megszerzésében is; sőt a legtöbbször egész életén keresztül gondokkal kell küzdenie. Holott nagyobb tekintélye volna a tanárságnak, ha ezer meg ezer szál fűzné a felsőbb osztályokhoz. Ez az iskola tekintélyét is növelné. Már pedig a mily mértékben emelkedik a tanárság tekintélye, szociális állása, abban a mértékben nő az iskola ereje s a közműveltség prestige-e. Panaszkodják, hogy Magyarországon nem becsülik meg a tudományos érdemeket. Miért? Azért, mert a tanár társadalmi állása nem egyengeti az elismerés útját; mert a nemzetet nem nevelték ez irányban. Mert a tudomány számára csak jóakaró frázisokkal rendelkezünk, pedig itt a jóakarókat nem sokat használnak.

Ezeken kívül a szegénységbe süllyedt osztályban mindenféle baj könnyebben terjed. A tanár könnyen rideggé, egyoldalúvá lesz, a mi nevelői feladatának teljesítésében gátolja. A tanár önérzete is szenved, a kollegialis együttműködés benujul; aztán elégedetlen osztályban a viszály okai is hálás talajra találnak. Ha pedig visszaélés fordul elő, a társadalom, némelykor a fölöttes hatóság is hajlandó az egész osztályra háritani az odiumot, mert az egész osztályban kevés az összetartás, csekély az egységes ellentálló erő s ezért csekély a tekintélye is. Nincs kellő közszellem, együttérzés a tanártestületben, a minnek oka ezek szerint leginkább a szegénység! Mindenkép bizonyosnak látszik, — így fejeződik be e fejtegetés, — hogy a mi a társaság tekintélyét a társadalomban emeli, hasznára van az iskolának, a közművelődésnek, a nemzeti szellemnek. Ilyen hatással lehetne a magasabb társadalmi osztályok kapcsolata a tanársággal, a mit elérhetnénk, ha a tanári állásnak megadjuk azt a fényt és tisztességet, a mely azt, mit nemzeti

kulturánk egyik első rangu tényezőjét méltán megilleti. Mindezek valóban aranyigazságok, a melyek megérdemlik, hogy minden érdekelt körben, sőt minden műveltebb magyar ember által komoly megfontolás tárgyává tétessenek, mert ezen általános természetű s egész műveltségünkkel és társadalmi viszonyainkkal összefüggő bajok orvoslása csakis közérővel, nemcsak az állam, hanem a társadalom vállvetett összeműködésével orvosolhatók.

A munkálat további V. és VI. szakaszai épen az orvoslás eszközeivel foglalkoznak. Szociális bajokat csak szociális uton lehet orvosolni. Első és legfőbb teendő, hogy a tanár munkadíja kellő arányba hozassék munkájával, vagyis emelni kell az előbbi. Összehasonlítást tesz a memorandum a tanárság és a bírói kar helyzete közt és számadatokkal mutatja ki, hogy mennyivel kedvezőtlenebb az előbbi. A tanárság 59%-ka a IX. fizetési osztályban van, csak 37% a VIII. és csupán 3 és fél százaléka a VII. osztályban; míg a bírának csak 41% van az alacsonyabb IX. osztályban, 40% a VIII. ik, 37% a VII., 10.2% a VI. és 4.2% a II-V. fizetési osztályokban; holott az előkészületi idő s a hivatás fontossága egyenrangú felekké teszik e két tisztviselő osztályt.

Hasonlóképen kedvezőtlen a hazai középisk. tanárság helyzete, ha a külföldivel hasonlítjuk össze. Erre vonatkozólag a következő számadatokat sorolja fel a munkálat, a melyek az egyes európai államokban a rendes tanári fizetések első és utolsó fokozatát mutatják:

Anglia	1800—6000frt.
Oroszország	1710—4750 „
Franciaország	1344—4320 „
Poroszország	1476—3636 „
Bajorország	1476—3348 „
Románia	1612—3006 „
Ausztria	1200—2800 „
Szerbia	1090—2424 „
Bulgária	1340—2354 „
Magyarország	1400—2600 „

Ezzel együtt külföldön a tanárság erkölcsi javadalmazása és társadalmi tekintélye is sokkal különb a miénknél, kivéve Ausztriát. Különösen Angliában és Franciaországban s azonkívül a kis keleti országokban becsülik a tanárt. Ott ép oly keresett állás a tanári, mint bármely más hivatal s a jobb családok gyermekei teljességgel nem idegenkednek tőle.

A tanárság helyzetének javítása érdekében a következőket kéri az egyesület a minisztertől:

a) Minthogy az állami pénztárból fizetett tanároknak csak egy harmada van most a VIII. fizetési osztályban, ennek is csak két alsó fokozatában: az állam vezetése és rendelkezése alatt álló középiskolákban alkalmazott tanárok fele a VIII., fele a IX. fizetési osztályba soroztassék, s hogy a VIII. fizetési osztály legfelső fokozatába való előléptetés is már most megkezdődjék.*

b) Az ötödéves korpótlék 100 frtról 200 frtra emeltessék. Nemcsak Németországban van kedvezőbb helyzet, a hol nagyobb *harmadéves* pótlék van, mint a mi ötödéves pótlékunk, hanem még a fővárosi elemi

* Tájékozás végett megjegyezzük, hogy a IX. fiz. osztály 1. fokozatában 1300 frt. 2. fokozatában 1200 frt fizetés s mindkettőben 200—400 frt lakpénz, a VIII. fiz. osztály 1. fokozatában 1800 frt. 2. fokoz. 1600 frt. 3. fokozatában 1400 frt fizetés és 250—500 frt lakpénz jár. A legkisebb fizetés tehát kezdő tanároknál 1400 frt, a legmagasabb 2300 frt. Ehez jönnek még az ötödéves 100 frtos korpótlékok

Szerkesztő.

tanítók és tanítónők is nagyobb ötödéves pótlékot kapnak, mint nálunk az állami középiskolák tanárai. A főváros középiskolaiban is 10% a pótlék; sőt Horvátországban is 200 frt az ötödéves pótlék.

c) A bírói állásokhoz hasonlóan, minthogy a tanároknál még csekélyebb az előmenetel, rendes tanári szolgálatot teljesítő érdemes tanár igazgatói, az igazgató pedig főigazgatói jelleget és fizetést kapjon, a nélkül hogy állását elhagyná.

d) A középisk. igazgatók mindnyájan a VII. és VI. fiz. osztályba soroztassanak be, a VI-ba főigazgatói czímen; a főigazgatók pedig mind a VI. osztály 1. fokozatába. Végül

e) a fővárosba való kinevezések, a melyek soron kívül szoktak magasabb fizetési osztályba emelni egyeket s így mások fizetésének emelkedését hátráltatják, szűnjenek meg ily sérelmes alakjukban.

A memorandum sürgeti végül a *felekezeti és községi* tanárság helyzetének javítását is, a hol még sokkal nehezebb viszonyok vannak. Törvény által való kimondását kívánja annak, hogy a községi és felekezeti tanárok javadalmazása nem különbözhetik a államiakétól. Az állam adjon e célra segélyt a kath. iskoláknak is, oly módon, hogy a tanulmányi alap jövedelmének egy részét az erdélyi róm. kath. status és piarista, meg a többi szegényebb tanítórend iskoláinak segélyezésére fordítanak. A mi viszonyaink között ez a rendszer volna hivatva pótolni a nehezen keresztül vihető államosítást.

Mindezekhez kellene járulnia még a középisk. tanárság *erkölcsi javadalmazásának* az állam és társadalom részéről, vagyis a megfelelő tiszteletnek, elismerésnek és kitüntetéseknek. Ez módjában van az államnak különösen, de módjában van és feladata a többi iskola fenntartóknak is. Az állam példája a társadalomra is hatással lenne.

Végezetül a szolgálati pragmatika megállapítását, a jogok és kötelességek pontos meghatározását kéri az orsz. tanáregyesület választmánya a minisztertől.

E memorandumnál behatóbb tárgyalása és feltárása a középiskolai *tanügyi* s ezzel összefüggő műveltségi és társadalmi viszonyoknak alig fordult még elő nálunk. Remélnünk lehet, hogy Wlassics miniszternél nem is találnak az elmondottak siket fülekre; sőt talán még nálunk is fognak ezekből okulni azok, a kik e fontos ügyet igaz jóakarattal igyekeznek előmozdítani, nem pedig csupán sportszerűen foglalkoznak iskolai kérdésekkel.

Kérjeteik és megadatik; zörgessetek és megnyitattik nektek!

Meghatott, de egyszersmind le is vert olvasása azon kérvénynek, a melyet az ev. ref. tanítók országos állandó választmánya intézett a magas konventhez, annak legközelebbi gyűlése alkalmával. Meghatott mindjárt a két első bekezdésnek elolvasásánál már maga az a szép *irály*, a mely ennek a kérvénynek fogalmazásában érvényesül. Meghatott továbbá az a *hang*, a mely ennek a kérvénynek minden egyes pontját nagyon jellemzi. A „kicsinyesség“ elismerésének fájdalmas, de szerény hangja ez. És meghatott végre az az erős, az a tántoríthatatlan *ragaszkodás*, a melylyel egyházunk iránt, mely pedig sok tekintetben édesebb anyjuk is lehetne a tanítóknak, viseltetnek azok, a kik beadták ezt a kérvényt a konventhez.

Levert mindjárt az a *mentegetőzés*, a mely a kérvény harmadik bekezdésében nyert kifejezést. Ezt olvasva,

akaratlanul is eszembe jutott Tompa „Telepítés feletti gondolatok” című költeményének ez az ide is illő strófája:

A megszézt vad a rengetegben
Kinjának hangot ad:
De az eltiport magyarnak magát
Kisírní sem szabad!

Ha már olyan sokan nem értik, mert nem érzik a nemtanítók közül a régóta sajgó szív nehéz kinjának ezt a hangját: értse meg azt, mert érezi, legalább minden tanító.

Levert továbbá az a nagyon szomorú *tapasztalat*, miszerint esdekelve, magát a porig megalázva *kér* a választmány olyan *jogot*, a mely természetszerű joga a gyakorlati tanítással foglalkozó, tehát mindenestre egyedül *szakértő* férfiaknak.

Végre levert az a *gondolat*, hogy ilyen kérvényre egyáltalán szükség van még ma is, mikor kiesapott diákok, műhelyüktől megszökött mesteremberek nem lehetnek többé népiskolatanítók, hanem csakis okleveles egyének alkalmaztatnak immár ország-, sőt világszerte ezen a pályán, mely fontosság tekintetében nem áll soha, legkevésbé áll pedig ma a legutolsó helyen.

És most, eltekintve magától ezen kérvénytől, hadd mondjam el mindazt, a mit elgondoltam ennek az átolvasásakor. Első gondolatom az volt, hogy mégis csak eljött volna már az ideje annak, hogy a különféle *tanügyi* bizottságoknak a tagjai sem a konventen, sem az egyházkerületeken, sem az egyházmegyéken, ne a konvent, ne az egyházkerületek, ne az egyházmegyék jeles férfiából választassanak, hanem itt is, ott is és mindenütt kivétel nélkül csakis *szakértők*, tehát tanítással gyakorlatilag is foglalkozó férfiak legyenek a tanügyi bizottságoknak a tagjai. Ez természetű, örök és változhatatlan törvényen alapuló *sarkigazság*, a mit a legjelesebb férfiaknak a kedvéért sem lehet sem kiforgatni, sem megváltoztatni. Ám jeleskedjenek, ám tündököljenek úgy a konventen, mint az egyházkerületeken és az egyházmegyéken nagynevű világi férfaink, lelkészeink, ám emészsze őket az egyházhoz való buzgó szerelem: de az iskolák, alsó-, felső tanintézetek szorosán belső, szellemi ügyeinek az intézését, vezetését bízza a konvent, bízzák az egyházmegyék, úgy mint az egyházkerületek csak szakférfiakra, tanítással gyakorlatilag is foglalkozó szakemberekre.

Lám, hiszen ha csak egy kisdud falusi iskolaépület tervrajzát, költségvetését teszi is valaki az egyházmegye zöld asztalára, megnézi ugyan azokat az esperes, megmutatja az egyházmegye gondnokának, felmutatja a közgyűlésnek, de mielőtt elfogadásra ajánlaná: kiadja előbb azokat az egyházmegyei szakértőnek s csak ennek kedvező véleményére támaszkodva, ajánlja ő azt elfogadásra az egyházmegyének. Ha az iskolaépületek jóságának biztosítása céljából „szakértő”-t tart szükségesnek kivétel nélkül minden egyházmegye, minden egyházkerület, sőt maga a konvent is: miért nem tartják szükségesnek azt is, hogy az iskolák belső, szellemi életének jóságát is biztosítsák? Szakértők pedig, kik lehetnének mások, mint azok a férfiak, a kik szakszerűen és állandóan csak tanítással foglalkoznak? Ha ezen álláspontra helyezkedik a konvent, ha erre helyezkednek az egyházkerületek úgy, mint az egyházmegyék: akkor a tanügyi bizottságok, fent és lent, mindenütt kivétel nélkül, *tanférfiakból* fognak jövőre megalakíttatni.

Második gondolatom az volt, miszerint kellett volna, hogy az ev. ref. tanítók országos állandó választmányára fizetésemelésért is folyamodják most a konventhez. De

hiszen — mondja talán a folyamodás derék szerkesztője — folyamondtunk már fizetésemelésért a zsinathoz is, de annak sincs hatalmában a semmiből valamit teremteni. A zsinatnak nincs, de van az egyházmegyének.

Azonnal meg lesz fejtve, ez a találós-mese, . . . vagyis én tudok adni az egyházmegyének olyan kulcsot, a melylyel be lehet zárni örökre azt a magtárt, a honnan a lélekocsut adja a tanítóknak, az egyház gondnoka. Ha ez a magtár örökre be lesz zárva: lényegesen fog emelkedni az ev. ref. tanítók mostani fizetése.

Aradvármegye már réges-régen elhatározta, (tehát nem: a községek határozták el) hogy a községi jegyzők annyiszor 10 frtot kapjanak készpénzben, ahány köből buzát kaptak évenként a község gazdájától és annyiszor 5 frtot, ahány köből aljgabona (zab, árpa, tengeri) tartozott a fizetésükhöz; tehát pl. Ágyán 20 köből buza helyett 200, 20 köből zab és 20 köből tengeri helyett is 200—400 frt. A vármegye ezen határozatát a községi képviselők nem fogadták el, de megfélebbezte ám egymaga a jegyző és . . . és a községi gazda fizeti hűségesen a 400 frtot.

Itt a követendő nagyon jó példa! Ami szabad, a községi önkormányzat mellett, a vármegyének, szabad lehet az az egyházmegyének is, az egyházközségek autonómiaja mellett. Vagy nem? Szerintem az autonómia nemcsak alulról felfelé, hanem felülről lefelé is érvényesítheti jótékony hatalmat. Így az ágyai egyik-egyik tanító fizetése legalább is 100 frttal emeltetnék a nélkül, hogy az egyházközség tagjai ezért zúgolódhatnának. Nem is zúgolódhatnak.

Hiszen tudja azt a legeggyűbb ember is, hogy a községi jegyzők színe-java országszerte tanító volt előbb; tudja azt is, hogy kvalifikáció tekintetében csak kivételesen van különbség a községi jegyzők és a tanítók között, s az a különbség is többször jön elő a tanítók mint a jegyzők előnyére.

Azt is tapasztalja mindenki, hogy még a községi jegyző összes munkájának $\frac{3}{4}$ -ét nem közvetlen a községért, nem annak szolgálva, hanem egyenesen az államért, az államnak téve szolgálatot, végezi: addig a tanító csak közvetve munkálkodik az államért, közvetlen és egyenesen munkájának minden verejtéke az egyházközségért hull alá, hogy megkövérítse a legeslegsoványabb, legeslegsivárabb talajt. Itt tehát könnyű a felvilágosítás.

A mit megadott a község a vármegye akaratára, a községi jegyzőnek, azt sokkal inkább meg kell adni az egyházközségnek, az egyházmegye határozatára.

Ajánlom ennek valóítását az intéző körök becses figyelmébe! Ti pedig tanító testvérek, ezt kérjétek, ezért zörgessetek! Kérjétek: és megadatik; zörgessetek: és megnyittatik néktek!

Ágya, 1895. november 26.

Nagy Sándor,
ev. ref. lelkész.

Azzal az alapgondolattal, a melyet cikkiró úr a tanügyi kérdéseknek szakférfiak által való tárgyalását és intézését illetőleg kifejez, lényegében teljesen egyetértünk. Időszerű dolog is erről említést tenni most, miután a konvent által elfogalt álláspont előttünk sem látszik olyannak, a melyből tanügyünk helyes vezetése és megfelelő fejlesztése érdekében jövőre nézve valami kedvezőbb fordulatot várhatnánk, biztatóbb vagy legalább megnyugtatóbb reménységet meríthetnénk.

Az a sajnálatos mellőzése tanügyi kérdésekben is

a tanári és tanítói elemnek, a mely legfőbb egyházi hatóságainknál épen úgy, mint sok helyen a közép- és alsó fokozatokban is folyvást tapasztalható, árt az ügyeknek, de árt az egész tanügynek is. Innen a sok öletszerű intézkedés, a sok okszerűtlen, rendszer nélkül való, sőt gyakran ellentétes határozat; innen a sok tökéletlen félrendszer és az a mindent megölő huza-vona és halogató rendszer, a melybe a legkitartóbb és leglelkesebb igyekezet is végre belefárad, elkedvetlenedik, s ami azt eredményezi, hogy iskoláink sokszor még oly téren sem képesek idejében megtenni a fejlődésükre szükséges reform intézkedéseket, a hol azok létesítést épen semmi nem akadályozza. Teljességgel nem akarunk odáig menni, mint czikkíró úr, hogy t. i. az egyházunk szervezetébe beillesztendő tanügyi bizottságok, vagy tanácsok *kizárólag* tanítók, vagy tanárokból alakíttassanak. Ezt czélszerűnek nem tartanók azért, mert egyházi és világi férfaink részvételét a kérdéseknek *egyházi s egyházjogi* általánosabb, egyetemesebb szempontból való megítélése czéljából feltétlenül szükségesnek tartjuk. Épen az utóbbiak feladata leendő a szakszerű kívánalmaknak az általános érdekekkel és viszonyokkal való egyeztetése. De tagadhatlan, hogy *szakbizottságokban a szakvélemény* s az abban nyilatkozó *szakértelem* az, a minek érvényesülnie kell, vagy legalább határozott kifejezésre jutnia, ez pedig csak *szakemberektől* várható. Szakbizottságokban tehát ezeknek kell tulsúlyban lenniök. Hogy ezt az elvet nálunk nem követik, azt nem szükséges bizonyítanunk. Azt is mindenki tudja, hogy e tekintetben a legtöbb merevség, elkárhozottság és ösdiság épen a Tiszántúlon tapasztalható. Erre számtalan példát tudnánk felhozni. De maradjunk csak a legutóbbinál, annál t. i. hogy a míg a Tiszáninnen a sárospataki főiskola két tanára, egyházi algondnoka, ki maga is előbb tanár volt s azóta is folyvást azon főiskola ügyeivel foglalkozik, s ezeken kívül még egy oly lelkész lett tagjává a tanügyi bizottságnak, a ki huzamos ideig szintén mint gymnasiumi tanár működött: s a míg ugyanazon bizottságba az erdélyi egyházkerületből a püspök mellett három működő tanár választatott be: addig a tiszántúli nagy egyházkerületből egyetlen egy tanárnak jutott hely az egyetemes tanügyi bizottságban, de valószínűleg annak sem ezen minősége miatt, hanem konventi jegyzői állásánál fogva. Ebben a kerületben pedig van annyi közép és felső tanintézet, mint három másban együttvéve.

Távol van tőlünk az, mintha a tiszántúli kerületből beválasztott érdemes férfiak kompetenciáját, alkalmatosságát csak legkevésbé is kétségessé tenni igyekeznénk. Ellenkezőleg mindeniket arra való férfiaknak tartjuk, kiket magunk is mindenkor beválasztanánk. Hiszen Joó Istvánnak, mint középiskolai felügyelőnek, Kiss Albertnek, a ki tevékenységének egyik kiváló teréül épen az iskolaügyet választotta, György Endrének, a ki szívesen vesz részt s tudományos képzettségénél fogva előnyösen is folyhat be iskolaügyi tárgyalásokba s végül Tóth

Sámuelnek, a ki az egyházi és iskolai adminisztráczióknak valamint a tanügynek régi nagyérdemű munkása, — kétségkívül méltó helyök van az egyetemes egyház tanügyi tanácsában. De ha a jó adminisztráczió, ha az üdvös munkálkodás képezi a konvent czélját, a par excellence szakemberek tanácsát még akkor sem nélkülözhetné, ha kizárólag csalhatatlan pápákból állana. A közoktatásügyi miniszterium személyzete kiválólag jeles szakférfiakból alakul, s a miniszter mégis szükségét érzi annak, hogy minden fontosabb kérdésben az országos közoktatási tanács véleményét is meghallgassa; ezt a tanácsot pedig nem politikusokból, hanem kizárólag szakemberekből, tanférfiakból alakítja. Miért lenne kevesebb szüksége a konventnek szakemberek tanácsára, mint egy szakminiszteriumnak?

Az erdélyi és tiszáninneri kerületekben többe adnak a szakemberek tanácsára, nagyobb befolyást biztosítanak tanügyi intézkedéseknél a tanférfiaknak, mint a Tiszántúlon. De észrevehető is a különbség; mert a tanügyi igazgatás terén oly szervezetlenség, a különböző adminisztratív hatóságoknak oly öletszerű kumulációja és egymás mellé, néha egymás ellenébe való állítása, a hatásköröknek olyan összebonyolódása s ennélfogva az ügymenetnek az a nehézsége sehol, egyik kerületben sem fordul elő, mint épen nálunk. Ezen hiányokat orvosolni fogja némileg az újonnan felállított középisk. felügyelőség intézménye; de égető szükség van az egész szervezetnek egy egységes koncepczió alapján következetesen keresztülvendő gyökeres reformjára. Csakhogy erre nézve meg kellene hallgatni s figyelemre méltatni első sorban a dologban forgók tanácsát is.

Sajnos, hogy a konventet a tanítók ismeretes kérvényének tárgyalása közben ugyanez a szellem ragadta magával, a mire nézve legjellemzőbb az az indokolás, a melylyel a tanítók kérelmének teljesíthetlenségét igyekeznek igazolni. Az van mondva ugyanis az indokolásban, hogy az ev. ref. tanítók országos állandó választmányára kérésének, a tanítóknak a tanügyi bizottságban való képviseltetését illetőleg, azért sem lehet eleget tenni, *mert akkor összes oktatásügyünk többi tanköre is méltán kívánhatná, hogy a tervezett egyetemes tanügyi bizottságban ők is külön-külön képviselve legyenek!!!* Tehát a konvent attól tart és az ellen védekezik, hogy tanügyi bizottságában esetleg oktatásügyünk összes ágai képviselve lehetnének! Uram Isten! Hiszen mi jámbor lelkek, azt hittük, hogy a konvent épen arra törekszik, miszerint egy oly organumra tehessen szert, a melyben összes tanügyünk képviseletre találván, ennek tanácsára tanügyi kérdésekben bizton támaszkodhassék! Valami magasabb kómikum van ebben; csak az a kár, hogy keserűség nélkül nem élvezhetjük.

Le kell tehát mondanunk egy jobb jövő, egy gyorsabb, egységesebb és egészségesebb fejlődés édes reményéről, a mit az egyetemes tanügyi bizottság fel-támasztásához fűztünk. Az elv fel van állítva, az irány

ki van jelölve, a mely előre kizár minden lényegesebb haladást. Ez a mi egyéni véleményünk, a melynek őszinte elmondására készlet azaz ügyszeretet, a melyért áldoztunk és szenvedtünk annyit, hogy jogunk van a kifakadásra is. Adja Isten, hogy szégyenüljön meg a mi reménytelenségünk az ujonnan szervezett tanügyi bizottság működésének fényes eredményei előtt. Mi azonban addig nem hiszünk benne, a míg nem látjuk azokat; sőt amaz elv kimondása után az a felett való panaszkodást is fölöslegesnek tartjuk, hogy a tiszántúli tiz gimnáziumnak, egy tanítóképezdének és két jogakadémianak körülbelől másfél száz tagból álló tanárkaraiból senkit sem tartottak szükségesnek a magas konvent tanügyi bizottságába beválasztani.

Ez is épen olyan érthetetlen, de jellemző leendő korunkra nézve egykor az utódok előtt, mint volt az utóbbi zsinatnak ama szintén örök emlékezetre méltó ténye, hogy a debreczeni filozófiai fakultás stb. ügyében kiküldött elég számos tagból álló bizottságba, a mely kiválólag egy mélyreható tanügyi szakkérdéssel volt hivatva foglalkozni, szintén egy tanár sem választott be, kivéve a jegyzőt, a ki csak véletlenül vala tanár. Ily eljárás után csodálkozunk, ha a legbuzgóbb igyekezet sem hozhatja létre a kívánt eredményeket.

Szerk.

KÖZÉLETÜNK.

Huszonöt éves jubileum.

Szép ünnepély volt deczember 1-én Aradmegye kies hegyalján Pankota mezővárosában. *Kócsa Károly* a buzgó és tevékeny lelképásztor ülte meg a lelkészi pályán eltöltött negyedszázados jubileumát, a melyet a ref. egyház és Pankota értelmisége rendezett vallás különbség nélkül az egyház és város hű munkásának, szeretett lelkészöknek a tiszteletére. Igazán megható volt látni azt, hogy milyen szép kitüntetésben részesítenek egy szerény református lelkészt, a ki hivatása magaslatán állva, életét az egyház és az emberiséget boldgító, jótékony intézetek felvirágoztatására szenteli.

Az ünnepély — szokott módon — a templomban vette kezdetét, a mely zsufolásig megtelt a város minden rangú és vallású férfi és nő tagjaival, élükön Aradmegye tiszteletreméltó alispánjával. A 74-ik dícséret elhangzása után a jubiláns lelkész előbb buzgó és könnyekig megindító imában adott hálát Istennek, hogy erőt adott neki 25 évi munkássága alatt, kérve a minden jök adóját, hogy adjon erőt még a további munkálkodásra is. Majd egy nagyhatású beszédben, szónoki erővel és hévvel, igen szépen rajzolta le a református lelkész munkakörét az egyházban, a társadalomban, hogy a ref. lelkésznek szilárdnak és erősnek kell lennie a vallásos közöny, félreértés, elfogultsággal szemben, nem engedve magát a társadalmi muló érdekek szélrohama által ide-oda hanyatni, nem engedve magát a rokonszenv és ellenszenv által vezéreltetni, hanem a szent könyvet szívéhez szorítva, az igazság kőszikláján álljon meg rendületlenül.

E szép beszéd után a helyi dalárda éneklése alatt *Csák József* gyoroki lelkész ment fel a szószekekre s

kenetteljes imában áldotta meg a gyülekezet buzgó és hű pásztorát, az egyházat és az egész közönséget.

Az istenitisztelet bevégezése után az úrasztala mellett előbb *Csák József* üdvözölte a jubiláns lelkészt *Szell Kálmán* esperes nevében s méltatta érdemeit; azután a nagy-szalontai egyházmegye lelkészi kara nevében *Szabó József* s.-lelkész, Aradmegye részéről pedig a megye alispánja. Ugyanekkor az egyház megalapításának rövid története is felolvastatott, a melynek tanúsága szerint a mostani pankotai ref. templom, iskola és paplak a jubiláló lelkész buzgó fáradozása folytán épített fel.

A templomból kijöve, a lelkészi háznál kezdődött meg az egyházi és világi küldöttségek fogadása. Először tisztelgett a rom. kath. egyház, élén *Nagy József* plébánnal, a ref. egyháztanács, izraelita hitközség, Pankota város tanácsa, tűzoltóegylet, polgári lövészegylet, úri kaszinó, iparos olvasókör, a jubiláns lelkész által teremtett népbank s ennek tisztikara, a hercegi uradalom tisztjei, a gyermek-zenekar, végül a város főbb tisztviselői, a kik átadták az egyház és város nevében a 150 frt értékű ezüst tintatartót szeretetök és tiszteletök jeléül, a mit a jubiláns lelkész meghatottan köszönt meg.

Az ünnepélyt a „Fehérkereszt“ vendéglő nagytermében rendezett banquet zárta be, a hol szebbnél-szebb tosztokat mondtak. *Csák József* gyoroki lelkész a királyt élte, *Nagy József* rom. kath. lelkész *Kócsa Károlyt*, *Domsa György* ügyvéd a ref. egyházat és *Szell Kálmán* esperest, *Kócsa Károly* Pankota városát, *Ibi Ferencz* Aradmegye alispánját, *Szathmári* alispán a lelkes nőket, *Szabó József* s.-lelkész Pankota város nemesen érző és hazafias polgárait.

Nem hagyhatom említés nélkül azt sem, hogy az ünnepély folyama alatt *Lilinberg Sándor* 1000 forintos alapítványt tett a Pankotán alakítandó jótékony nőegylet javára.

Az isteni gondviselés adjon sok olyan buzgó lelkipásztort ref. egyházunk javára, mint *Kócsa Károly*, a ki hat, alkot, tesz mindenütt, a ki szíve, lelke, mozgató rugója minden nemes intézménynek Pankotán. Isten éltesse még soká!

Szabó József,
ev. ref. s.-lelkész.

KÜLÖNFÉLÉK.

A *Gönczy-egyesület* központi választmánya részint az iskolából kikerült tanulók ismereteinek továbbfejlesztése, részint az általános és közhasznú ismereteknek népies irányban való terjesztése, részint végül a selejtes ponyvairodalom termékeinek kiszorítása czéljából olcsó, filléres füzeteket szerkeszt és hoz forgalomba. E füzetek tárgya kiváló tapintattal van megválogatva s azok közül néhány már legközelebb meg fog jelenni. *Eötvös K. L.* tanfelügyelő, a ki az egésznek lelke, már arról is gondoskodott, hogy egy nagyon czélszerű postai reform javaslatba hozatala útján a füzetek terjesztésére szükséges aprópénz-forgalom lényegesen megkönnyíttessék. Annak idejében részletesen fogjuk ismertetni az egylet ez irányú működését s már most jóelőre felhívjuk rá a lelkész urak figyelmét, minthogy e füzetkék a Prot. Irod.

* A népszerű, tevékeny és nagyérdemű lelkésznek mi is hosszú életidőt és testi, lelki erőt kívánunk a további munkálkodásra.
Szerkesztő.

Társaság „Koszorú” cz. alatt kiadott füzeteivel együtt a nép vallás-erkölcsi nevelésének alkalmas eszközeiül kínálkoznak.

— **Szotyori Nagy Károly** debreczeni orgonista-kántor és kollégiumi, valamint zenedei ének- és zenetanár kántori hivataloskodásának *ötvenéves* évfordulóját 1896. január 12-én ünnepli meg az egyház. Azon napon délelőtt üdvözlők a nagyérdemű veterán kántort, tanárt és zenetudóst az egyház, a kollégium és más testületek. Ugyanazon napon délután hangverseny leend a zenében, a hol az ünnepektől fiaak Szotyori Nagy Károly budapesti orgonista-kántornak ünnepi nyitányával veendő kezdetet az előadás. A kollégiumi ifjuság az ünnepély napját megelőző estén faklyás menetet rendez az érdemes tanár tiszteletére.

— **Gyurátz Ferencz** dunántúli ág. ev. püspök beigtatása deczember 10-en ment végbe nagy ünnepegekkel Győr városában. Radó Kálmán felügyelőn kívül jelen voltak Zelenka, Baltik és Sárkány püspökök, báró Pronay Dezső egyetemes felügyelő, és megjelent a lemondott agg püspök, *Karsay* Sándor is. A díszgyűlést Radó nyitotta meg, a beigtatást Baltik, mint legidősebb püspök végezte, Karsayval és az esperesi kar közreműködésével. Gyurátz fényes beszéddel foglalta el székét.

— **Halálozás.** Folyó hó 3-ik napján tétett nyugalomra Berkeszen Szabolcs vármegyében vajai és luskodi id. *gróf Vay Adám* magas műveltségű hitvese; vásárosnaményi és nagylónyai *Lónyay Mária* 63 éves korában, boldog házasságának 41-ik évében. Leírhatatlan a részvét, melylyel e magasrangú s műveltségű úrnőt a mélyen megrendült család s rokonok és tisztelők sírjába kísérték. Nemes szívének jótékonyosságát kiválólag családja boldogítására szentelte: ezért az egész családot megható szeretet tűzte össze vele. Körülbelül 8 évvel ezelőtt elhunyt egyetlen leánya. Ez a gyászeset már akkor megtörte szívet, s azóta nem múlt el nap, ha csak otthon volt, a téli hónapokat kivéve, hogy a fenyvesek árnyában nyugvo kedves leányának sírboltját meg ne látogatta volna. A sírbolt környezetét leginkább saját kezeivel tündéri virágkertté varázsoltta. Legutóbb is, nov. 4-én, a sírboltnál érte utól a halálos betegség, mely folyó hó 1-ső napján véget vetett drága életének. Azonban nem csak a család, a férj és felnőtt gyermekek áldják könnyek között jótékonyosságát s emlékezetét, hanem több jótékony intézet is, melynek tagja volt. Tagja volt a többek között a tiszántúli egyházkerület ev. ref. egyházi értekezletének, melynek penztárába 50 forint helyett 100 forint alapítói díjat fizetett, s kilátásba helyezte, hogy tényleg is részt veendő az egyesület ügyében, mint a *nagyválasztmány* tagja. Fájdalom, hogy ebben megakadályozta a nemes lelket a halál. Kóporsoja felett Veg János berkeszi lelkész és Lukács Ödön esperes mondottak beszédet, s igyekeztek megvigasztalni a megsebzett szíveket. Áldás legyen a nemes szívű magasrangú úrnő emlékezetén!

— **Értesítés.** Szalay József „*Csiky javaslata a helmissióról*” című czikkében hivatkozik az „*Evangelikus Egyházi Szemle*” egyik közleményére, mely egy alföldi gyülekezet magatartását az egyházi esketéssel szemben valóban szomorú világításban tünteti elő. A közlemény, midőn megjelent, még nem dőlt el az első hat ref. vallású házassulandó sorsa; tagadhatatlan, nehéz volt a helyzet: de a kibontakozás jelenleg az, hogy a polgárilag eddig megkötött, összesen 14 házasságból csak két esetben nem vétetett igénybe az egyházi esketés. A meg nem nevezett gyülekezet lelkésze.

Szerkesztői üzenetek.

G. K. N. B—a. A régóta óhajtott megemlékezést s annak zálogául a küldeményt nagyon köszönjük, s rövidebb határidőkben is szívesen fogadnók. — **F. Gy. K—ó.** Kedves leveled és szíves-séged lekötelez. Várom a többit is. A jövő számban megkezdjük. — **K. A.** A figyelemre méltó czikket köszönettel vettük; de sajnálatunkra a jövő számba kellett fentartanunk, minthogy a mostanira már későn érkezett. Ez által azonban mitsem veszít érdekességéből. — **Sz. J. Sz—a.** Jólesik látnom régi ismerős kézvonásait. A Szalay úr czikkére vonatkozó választ kénytelenek voltunk már a jövő számba hagyni. — **R. K. Ny—a.** **Sz. J. P. a.** Szíves tudósításait köszönöm s más esetekben is kerem. — **Sz. I. K—g.** A Történetet ismertetni fogjuk. — **K. H. L. K—s.** A küldemény kezünkhöz jutott, de az olvasással sok bajunk van s az irod. rovatot most ismét mellőznünk kellett. Nagyon lekötelezne, ha a közleményeket saját felügyelete alatt idegen kézzel leiratná, mert különben egész tanulmányt igényelnék.

TARTALOM-JEGYZÉK: A kongruáeska. Gergely Károly. — Népiskolai reform. Sinka Lajos. — Tanügy: A magyar közjog tanításáról. Dr. Horvath Odón. — A közepiskolai tanárok memorandumja. — Kérjeteik és megadatik: zörgessetek és megnyitattik nektek! Nagy Sándor. — Közéletünk: Huszonöt éves jubileum. Szabó József. — Különfélék. — Szerk. üzenetek.

Felölős szerkesztő és lapfajladonos:

Dr. BACZONI LAJOS.

Pályázat.

A *békési* ev. ref. egyház egyik elemi fiiskolájában (párhuzamos IV. osztály) a tanítói állás lemondás folytán megüresedvén: ez állás 1896 január első napjától számítandó 6 óra 300 frt. azaz háromszáz forint fizetés mellett ideiglenesen töltetik be. További időre az állandósíttatás nincs kizárva.

Pályázati határidő 1895. decz. 26.

Békés, 1895. decz. 10.

1—2

Ev. ref. egyház elöljárósága.

Pályázat

a *nagyvárad* ev. ref. egyház egyik orgonista-kántori állására.

Javaslata: 1. Készpénzben évi 300 frt. 2. Szabad lakás. 3. Hat öl (48 □ méter) kemény tűzi cserfa. 4. Stóla, az egyházkerület által megszabott díjak szerint, felváltva a másik orgonista-kántorral.

Teendői: Az egyházi törvények és szabályokban megállapított templomi és temetési istenítiszteleteken való szolgálattételen kívül, a fiú- és leányiskolák növendékeinek énektanítása az iskolaszék által meghatározott órákon, s az egyházi énekkar betanítása és vezetése.

Ez állomás 1896 május 1-jén lesz elfoglalandó.

A pályázók kérvényeiket, 1896. évi január 15-ig alólírotthoz küldjék be. A később érkezett kérvények figyelembe nem vétetnek. A próba-éneklés- és orgonázás ideje később fog a pályázottak tudomására hozatni.

Nagyvárad-Olaszi, 1895. deczember 3.

Csák Máté,

ev. ref. elnök-lelkész.

2—3